

Вони стануть особливо цінними при організації процесу навчання майбутніх учителів майстерності професійного мовлення.

Література

1. Апресян Г.З. Ораторское искусство. – М.: Изд. Моск. ун-та, 1978. – 280 с.
2. Вайнцвайг П. Десять заповедей творческой личности: Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1990. – 192 с.
3. З Карнеги Д. Как вырабатывать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично: Пер. с англ. – М.: Изд. ТОО "Фирма ВИП" ООО "Титул", 1996. – 190 с.
4. Макаренко А.С. О моем опыте. – Избр. произведения: В 3-х т. – Т. 3. – К.: Рад. шк., 1984. – С.126-144.
5. Михальская А.К. Педагогическая риторика. История и теория. – М.: Изд. центр "Академия", 1998. – 432 с.
6. Прокопович Феофан. Філософські твори: В 3-х т. – Т. 1: Про риторичне мистецтво. – К.: Наук. думка, 1979. – 511 с.
7. Сопер П. Основы искусства речи.: Пер с англ. – 2-е испр. Изд. – М.: Прогресс, 1992. – 416 с.
8. Цицерон. Три трактата об ораторском искусстве// Об ораторском искусстве. – Изд. 4-е, перераб. и доп. – М.: Политиздат, 1973. – 43-68.

Анотація

У статті на основі вивчення філософської, педагогічної літератури розглядаються теоретичні основи формування риторичної майстерності майбутнього вчителя у процесі його професійної підготовки.

Аннотация

В статье на основе изучения философской и педагогической литературы рассматриваются теоретические основы формирования риторического мастерства будущего учителя в процессе его профессиональной подготовки.

© 2007

Федорчук В.В.

ПОГЛЯДИ ЗАРУБІЖНИХ ВЧЕНИХ НА ОСОБИСТІСТЬ ТВОРЧОГО ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Характерною рисою нашого часу є розквіт творчої діяльності у різних сферах суспільного життя. Творчість є одночасно тим, до чого прагне сучасна людина, і тим, до чого вона зобов'язана. Гуманізація освіти передбачає більшу увагу до розвитку творчих здібностей дитини, кращих якостей її особистості. Тому ідеї креативності знаходять своє відображення й у педагогічному мисленні. В зв'язку з цим, педагогічна творчість охоплює щоразу ширшу сферу освітніх явищ, дозволяючи побачити навчальний процес в іншому ракурсі, відкрити нові способи його оцінки.

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Творчість є надзвичайно складною для визначення. Через це різні автори й дослідники підкреслюють або навіть абсолютизують лише один аспект творчості. Причиною, на думку Tatarkiewicz, є те, що під творчістю розуміють різні поняття: 1) діяльність Бога, 2) діяльність митця, 3) діяльність людини, здатної створити (запровадити) щось нове [11].

Творець історіометричної концепції творчості і провідний дослідник геніальності D.K.Simonton один з небагатьох, хто не бачить складності у визначенні творчості. Американський вчений пише: психологи прийшли до висновку, що творчість вимагає двох складових. По-перше, творча ідея або продукт мають бути оригінальними (створення точних копій картин, дослівне відтворення цитат з чийсь поезії або повторення наукових теорій не можуть бути визнані за оригінальними). При цьому оригінальність мусить бути визначена у тісному взаємозв'язку з певною культурно-соціальною групою, оскільки те, що може бути оригінальним в одній культурі, виглядатиме давно відомим для представників іншої культури. По-друге, оригінальна ідея або витвір повинні бути певним чином випробувані. Особливість цього критерію залежатиме від типу творчості. Але творча ідея повинна бути не лише нова, але й дієва. Приміром, ракета, зроблена з шматків шлаку може виглядати оригінально, але якщо не відірветься від землі, то її концепція не може бути визнана творчою [8].

Натомість Stasiakiewicz бачить у творчості 4 складових: 1) результати творчості (атрибутивний аспект), 2) творча особистість (суб'єктний аспект), 3) психічний процес (процесуальний аспект), 4) зовнішні чинники, що зумовлюють творчий процес (аспект стимуляторів-інгібіторів). Ці чотири пункти Stasiakiewicz називає чотириаспектною парадигмою інтерпретації творчості [9].

Погляд на творчість в аспекті творчої особистості чи творчого потенціалу особистості має важливе значення для педагогіки. Питання творчої активності учня, педагогічної творчості, формування творчої індивідуальності педагога, розвитку дитячої творчості активно досліджуються в сучасній вітчизняній педагогічній, психологічній та філософській літературі. Та маловідомими, на наш погляд, залишаються погляди зарубіжних вчених на дану проблему.

Формулювання цілей статті... Тому метою даної статті є аналіз публікацій зарубіжних (зокрема польських та американських) педагогів, що стосуються особистості творчого педагога.

Виклад основного матеріалу дослідження... Головною рисою педагогічної творчості є те, що вона пропагує ідею навчання як творчої діяльності. Тобто, процес навчання значною мірою повинен мати творчий характер. Так, Z.Pietrasinski писав: "в широкому розумінні праця над собою або вихованцем, результатом якої є нова, неповторна індивідуальність, є також ... творчістю" [5, с.403].

На думку Р.Шульца, ідея навчання як творчості об'єднує в собі кілька специфічних концепцій, а саме:

- ідеологію творчого учня, відповідно до якої процес учіння має або повинен мати творчий характер, а учня слід розуміти як одного з суб'єктів творчої діяльності;
- ідеологію творчого вчителя, в основі якої лежить переконання, що педагогічна діяльність, пов'язана з навчанням і вихованням, має творчий характер;
- концепцію школи як творчої організації, яка опирається на думку, що шкільна система здатна демонструвати творчу поведінку, наприклад, у ході інноваційної діяльності;
- концепцію саморегуляції та самовідновлення навчального процесу, в основі якої лежить положення, що шкільна система повинна бути автономним суб'єктом в процесі змін і мусить самостійно виявляти і розв'язувати власні проблеми щодо пристосування і розвитку, тобто, її функціонування повинно мати інноваційний характер [7, с.6].

Предметом аналізу даної публікації буде одна із складових педагогічної творчості, а саме ідеологія творчого вчителя. Кожен із дослідників проблеми творчого вчителя намагався відповісти на ключові питання: які якості притаманні творчому вчителю і що потрібно робити вчителю, щоб стати творчим ?

Teresa M.Amabile вважає, що творчий вчитель повинен мати певні переконання, зокрема:

- навчання є дуже важливим і може бути дуже приємним;
- діти варті поваги і любові як унікальні індивідууми;
- діти повинні вчитися в процесі активної діяльності;
- діти повинні почуватися комфортно, навіть коли їхня діяльність потребує певних зусиль;
- вчителі є помічниками, але не поліціантами, сержантами чи богами; діти повинні поважати вчителів, але не почуватися скуто у їхній присутності;
- вчителі повинні бути спритними, проникливими, але не мусять бути досконалими;
- діти повинні сміливо брати участь у відкритих дискусіях про важливі проблеми нарівні як з учителями, так і з ровесниками;
- співпраця завжди є більш бажаною, ніж змагання;
- навчальний досвід повинен бути максимально наближений до реального досвіду учнів [1, с.132].

Крім цього, Amabile і Hennessy, підсумовуючи свої погляди щодо підтримки учнівської творчості під час шкільних занять, адресують педагогам такі пропозиції:

- пам'ятай, що діти будуть більш творчими, якщо праця буде приносити їм радість;
- використовуй матеріальні нагороди якнайрідше, замість цього навчи учнів пишатися добре виконаною працею;
- уникай створення ситуацій суперництва;
- зменшуй значення оцінки дитячої праці, натомість допомагай учням ставати більш компетентними у пізнанні власних сильних та слабких сторін;
- заохочуй дітей більшою мірою контролювати власну праці, ніж довіряти зовнішній оцінці;
- коли тільки можливо, давай дітям можливість вибору виду і способу діяльності;
- надавай дітям багато можливостей для вільних ігор з різними матеріалами і де тільки можливо, дозволяй залучати до них фантазію;
- показуй дітям, що цінуєш творчість, що не лише дозволяєш її, але й активно залучаєш до неї;
- показуй своїм учням, що є внутрішньо мотивованою дорослою людиною, яка радіє, коли може творчо мислити [3].

Звичайно, автори усвідомлюють, що реалізація цих завдань у шкільній практиці є нелегкою, але стверджують, що власний приклад вчителя і його власна творчість може стати хорошим стимулом для творчості інших.

Інший американський дослідник A.J.Cropley вважає, що вчитель, який сприятиме творчості дітей, сам має бути винахідливим, оригінальним у подачі учням нової інформації і знаходженні способів її представлення, мати схильність до гнучкого мислення, підтримувати хороші контакти зі всіма учнями, бути критичним до себе, до колег, а також до шкільної системи, у якій доводиться працювати. Cropley, на відміну від Amabile, не вважає, що будь-яка зовнішня оцінка шкодить творчості: на його думку, повністю уникнути такої оцінки неможливо. Натомість педагог, який прагне стимулювати учнівську творчість, повинен:

- показувати, що визнає і використовує творчі досягнення;
- створювати учням можливості для продукування творчих думок;
- підкреслювати вартість нових ідей в процесі розв'язання проблем;

- створювати можливості для активності, що не підлягає оцінюванню;
- надавати великого значення самооцінці [2, с.80].

Ширші засади творчості відображено в праці дослідників Torrance, Treffinger, Feldhusen [10, с.109], а саме:

- покажи, що цінуєш творчість;
- заохочуй дітей до перевірки нових думок;
- уникай форсування власних думок;
- будь сміливим і заохочуй до незалежного мислення;
- висловлюй конструктивну критику;
- знаходь час і місце для думок, що з'являються в учнів;
- заохочуй учнів до того, щоб були відкриті і різносторонні у своїх думках;
- покажи, що сам є гнучким, різнобічним і зацікавленим творчими здобутками.

Головною засадою творчого вчителя у даному випадку виглядає та, що творчий педагог, сприяючи здібностям і творчим вмінням, мусить пам'ятати про мотиваційні, особистісні й суспільні чинники, оскільки всі вони мають важливе значення для творчої активності учнів.

Визначним дослідником дитячої творчості вважається Е.Р.Торранс. Серед сформульованих ним правил для творчого вчителя можна знайти такі очевидні як: цінуй творче мислення, вчи терпимості до нових ідей. Крім цього, апелюючи до педагогів, американський дослідник пише: повідомляй інформацію, що стосується творчого процесу, розв'язування проблем, джерелом яких є шедеври (покажи зворотній бік процесу творчості, поразки і помилки творців), розвивай конструктивний критицизм (вчи розпізнавати недоліки і знаходити шляхи їх виправлення) [12].

Jane Piirto теж творчого вчителя трактує як такого, що вміє розвинути дитячу творчість. Найважливішими складовими творчості, на думку Piirto, є здатність до дивергентного мислення, а також схильність до ризику, відкритість і деяка наївність, вміння співпрацювати в групі, увага, інтуїція. Щоб досягнути успіху у формуванні цих якостей в учнів, педагог повинен керуватись такими правилами:

- забезпечуй особисті місця для творчої праці;
- надавай дітям необхідні матеріали для творчої діяльності;
- заохочуй до творчості, показуй її переваги, але уникай перебільшень в їх оцінці;
- виконуй свою власну працю творчо і давай дітям можливість спостерігати, як ти це робиш;
- підтримуй творчу атмосферу;
- цілуй творчу працю інших;
- уникай стереотипів, пов'язаних зі статтю;
- організовуй приватні лекції та спеціальні курси;
- підкреслюй, що талант складає лише невелику частину творчої продуктивності, і що дисципліна та практика також важливі;

- розвивай творчий стиль: використовуй доброзичливий гумор і організовуй тренінги творчості [6].

Дещо по-іншому виглядає проблема творчого вчителя у працях польського професора A.Nalaskowskiego. Вчений розглядає діяльність педагога у контексті творчої школи, і вважає, що творчість учителя повинна слугувати не лише навчальному процесові, повинна не лише орієнтуватися на пошук і творення нових методів, але насамперед має розвивати самого вчителя. А для цього бажане існування певних умов, які б стимулювали цю творчість, а саме: 1) малі групи учнів, що забезпечить можливість майже інтимного діалогу з кожним; 2) повна присутність в школі; 3) суттєва свобода і самодіяльність. Сукупність названих умов, на думку дослідника, свідчитиме про "атмосферу очікування" від вчителя його творчої праці [4, с.11].

Підсумовуючи свої погляди на творчого педагога в контексті творчої школи, A.Nalaskowski між іншим радить вчителю:

- пам'ятай, що твої знання є органічною частиною тебе самого, ти свою проблематику знаєш досконало, а учні стикаються з нею вперше; не будь змученим і нудним на своєму занятті, цим ти можеш позбавити учнів радощів контакту з тобою і з тим, що їм приносиш;
- за те, що робиш, відповідаєш перед учнями і батьками, відповідаєш перед самим собою; тому якщо маєш щось нове, хороше і корисне, то не озирайся на бюрократів та урядові благословення, твори;
- не готуй свій конспект від початку до кінця; таке відпрацьоване заняття, позбавлене імпровізації, буде творчим лише для учнів, але не для тебе; ніколи цього не допускай;
- у важкі хвилини запитуй себе: "ким я є?" [4, с.24-25.]

Якщо ж вчитель часто задає собі питання: як стати більш творчим? як уникнути нудного повторення того, що хтось уже придумав і зробив? як зробити своє професійне життя творчим? – слушними можуть стати "поради на творчу дорогу" польського педагога K.J.Szmida.

1. Будь відкритий. Не розглядай світ як цілком пізнаний, зі сталою структурою. Дивуйся. Задавай багато запитань іншим, але разом з тим і собі. Помічай проблеми там, де інші люди їх не бачать, але не дратуй ними інших. Дивись на світ очима дитини.

2. Не класифікуй завчасно. Уникай поверхових класифікацій людей і речей. Спочатку дивись, слухай і думай, а потім називай. Не оцінюй все з погляду на те, що це добре чи погано, натомість чи це тобі подобається чи ні.

3. Не поспішай з оцінками. Передчасна оцінка, особливо тоді, коли щось придумуєш, шкодить оригінальності.

4. Використовуй гру уяви. Уявляй собі, що було би, якби... Бався фантазіями, поєднуй віддалені і нетипові асоціації і дивись, що з того вийде.

5. Поважай багатозначність. Уважно слухай відмінні від твоїх думки й аргументи, особливо тоді, коли ще не вирішив, що робити. Сміливо, але з пошаною до гідності інших, захищай власні думки і протистій агресії та догматизму в дискусіях.

6. Комбінуй. Не відкидай дивних поєднань. Поєднуй мале з великим, раціональне з інтуїтивним, чорне з білим. Шукай нових відкриттів у існуючих поєднаннях і комбінаціях, відомих речах та ідеях.

7. Будь спонтанний і дотепний. Не талуй в собі природного почуття гумору. Помічай радісну, веселу, смішну сторону життя. Розвивай у собі доброзичливе почуття гумору, тобто – смійся з людьми, а не з людей.

8. Протистій моді та рутині. Твори незвичні і несподівані плани і розв'язання. Не наслідуй сліпо модних тенденцій. Будь оригінальним у своїх захопленнях, не роби нічого тільки тому, що це подобається мільйонам.

9. Живи власними пригодами. Роби щось насправді, замість того, щоб витратити час та енергію на переживання пригод інших осіб, байдуже, чи знайомих, чи зірок екрану.

10. Будь експресивним. Виражай свої думки і почуття мовою мистецтва. Співай, декламуй, танцюй, грай на музичних інструментах, малюй навіть в тому випадку, коли не є професіоналом [10, с.144-146].

Висновки. Аналізуючи ці та інші погляди на творчого вчителя можна прийти до висновку, що немає простих і однозначних рецептів чи шляхів до оволодіння творчими вміннями у педагогічній діяльності. Існуючі поради можуть стати корисними, але всі вони потребують часу, зусиль, витривалості, іноді навіть відваги та протистояння більшості. Але, на наш погляд, на основі узагальнення наведених вище поглядів і положень, можна виділити кілька аспектів, на яких наголошували більшість дослідників. Так, творчий педагог повинен вміти створити атмосферу співпраці з учнями, поважати особистість кожної дитини, розвивати свою уяву та дивергентне мислення, залучати дітей до творчої діяльності, спонукати їх до самопізнання та самооцінки та подавати учням приклад власної творчості. Тобто, замість того, щоб бути готовим лише до відтворення, копіювання існуючих здобутків, сучасний творчий педагог повинен сам бути здатним до творчості і вміти спонукати до творчої діяльності своїх вихованців. Тільки в такому випадку вчитель зможе готувати підрастаючі покоління до активного життя, розкриття і розвитку свого потенціалу, пошуку власного місця в мінливому сьогоденні.

Література

1. Amabile T.M. Growing Up Creative: Nurturing a Lifetime of Creativity, second edition. – New York: C.E.F. Press, The Creative Education Foundation, Buffalo, 1992. – s. 132.
2. Cropley A.J. More Ways than One: Fostering Creativity in the Classroom. New Jersey: Ablex Publishing Co., Norwood, 1992. – s. 80
3. Hennessey B.A., Amabile T.M. Creativity and Learning. – Washington: National Education Association, 1987.
4. Nałaskowski A. Szkoła twórcza – szkoła społeczna. – Toruń: Poltech, 1990. – 26 s.
5. Pietrański Z. Przygotowanie do aktywności twórczej // Model wykształconego Polaka, red. B.Suchodolski. – Wrocław: Ossolineum, 1980. – s. 403.
6. Piirto J. How Parents and Teachers Can Enhance Creativity in Children // Fostering Creativity in Children. K-8. Theory and Practice, red. M.D.Lynch, C.R.Harris. – Boston: Allyn and Bacon. – 2001.
7. Schulz R. Studia z innowatyki pedagogicznej. – Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika, 1996. – s. 6
8. Simonton D.K. Origins of Genius. Darwinian Perspectives on Creativity. – New York, Oxford: Oxford University Press, 1999.
9. Stasiakiewicz M. Twórczość i interakcja. – Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1999.
10. Szmidt K.J. Szkice do pedagogiki twórczości. – Kraków: Impuls, 2001.
11. Tatarkiewicz W. Dzieje sześciu pojęć. – Warszawa: PWN, – 1982.
12. Torrance E.P. Developing Creative Thinking Through School Experiences // A Source Book for Creative Thinking, red. S.J.Parnes, H.F.Harding. – New York: Scribner's Sons. – 1992.

Анотація

У статті розглядається проблема творчого вчителя. Розкриваються погляди американських та польських вчених на те, яким повинен бути творчий педагог та що йому може допомогти піднятися на вищий щабель у професійній творчій діяльності.

Аннотация

В статье рассматривается проблема творческого учителя. Раскрываются взгляды американских и польских ученых на то, каким должен быть творческий педагог и что ему может помочь подняться на более высокую ступеньку в профессиональной творческой деятельности.

© 2007

Швидун В.М

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ХАРАКТЕР ЗМІН У ДІЯЛЬНОСТІ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ УКРАЇНИ ПРОТЯГОМ 1917-1941 рр.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Модернізаційні реформи у вітчизняній освіті, що здійснюються в Україні, є складовими глобальних трансформаційних процесів українського суспільства і не можуть здійснюватися без наукового обґрунтування і використання історичного досвіду.

Національною доктриною розвитку освіти України у ХХІ столітті освіта визначена як стратегічна основа розвитку особистості, суспільства, нації, держави. Досягнення освітою в Україні рівня освіти розвинених країн світу можливе шляхом реформування її концептуальних, структурних і організаційних засад, систематичного аналізу результатів діяльності загальноосвітніх закладів освіти, визначення пріоритетів щодо наступних кроків її трансформації у найближчий час та перспективу.

Аналіз публікацій і досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Дослідженням даної проблеми займалися М. Грищенко, П. Дроб'язко, В. Коваленко, В. Майборода, Є. Майборода, А. Потапова, М. Собчинська, О. Сухомлинська, Ю. Телячий, О. Удод, Г. Ясницький та ін., які зробили значний внесок у дослідження історії освіти України. Але існуючі у вітчизняній літературі дослідження освітніх процесів в Україні 1917-1941 рр. мають фрагментарний та контекстуальний характер. Як правило, вони є одним з аспектів історичного аналізу масштабних соціальних процесів того часу, що не дає можливості простежити особливості та чинники розвитку саме системи освіти і відповідно сформулювати узагальнення відносно їх цінності для сучасних освітніх реформ. Тому ми вважаємо за доцільне в даній статті продовжити аналіз соціальних детермінант, тенденцій розвитку, особливостей педагогічних змін, позитивних і негативних результатів освітніх процесів в Україні 1917-1941 рр. у контексті доцільності використання педагогічного досвіду того часу в умовах сучасних трансформаційних процесів у суспільстві та системі освіти України.

Формулювання цілей статті... Період 1917 – 1941 рр., на наш погляд, у вітчизняній освіті характеризується найбільшим динамізмом і масштабністю змін. У той час фактично здійснювалися такі ж системні зміни в освіті, пов'язані з формуванням нових соціокультурних реалій, як і наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Хоча змістовні, ідеологічні, організаційні аспекти освітніх реформ часів Національної революції, НЕПу та здійснення соціалістичних проектів в Україні є далеко не однозначними з погляду сьогодення, загальні методологія реформ, тенденції розвитку освітньої системи, механізми здійснення інновацій і зараз є актуальними і при певній адаптації будуть корисними для модернізації вітчизняної системи освіти нашого часу.

Виклад основного матеріалу дослідження... Протягом 1917-1920-х рр. розбудова української національної освіти стала можливою лише в руслі національно-державного будівництва, яке в кінцевому підсумку трансформувалось у визначальну ідею української революції. Політичні та громадські діячі часів національно-визвольних змагань українського народу в своїх планах відродження української державності та культури розвитку національної системи освіти відводили одне з пріоритетних місць. В освітній політиці і практичних діях всіх режимів цього періоду проводиться політика становлення та розвитку національної школи як необхідної умови виховання національно свідомого громадянина та розбудови національної держави. Так, наприклад, за часів Директорії було складено концепцію національної освіти [5, с.482-486]. Таким чином, освітня політика стала компонентом національно-державного будівництва як визначальної ідеї національного відродження. Увага зосереджується на основних напрямках розбудови національної системи освіти: формуванні законодавства, підготовці педагогічних кадрів, опрацюванні концепцій розвитку системи навчання та виховання, фінансуванні освіти, що дозволило створити цілісну систему національної освіти.

В цілому, світову педагогічну науку збагатили такі теоретичні висновки освітян України вказаного періоду, як:

- 1) загальнолюдська свідомість дитини виробляється шляхом формування національної свідомості та самосвідомості;
- 2) національна свідомість зароджується і формується на основі входження дитини в духовність сім'ї, в соціально-національне оточення свого народу;